

KÁRMÁN JÓZSEF
ÉS AZ URÁNIA NÉVTELENJEI

ÍRTA
SZINNYEI FERENC
LEV. TAG

*Fölvasta a Magyar Tudományos Akadémiának
1923 január 8-i ülésében.*

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1924

KÁRMÁN JÓZSEF ÉS AZ URÁNIA NÉVTELENJEI.

I. Bevezetés.

A KÁRMÁN JÓZSEF nevéhez fűződő munkák szerzőségének kérdése még ma is irodalomtörténetünk megoldatlan problémái közé tartozik. E művek az *Uránia* három kötetében jelentek meg 1794-ben és 1795-ben. Legjelentősebbek közülük a *Fanni hagyományain* kívül a folyóirat *Bevezetése*, *Egy új házasság levelei*, *A fejvesztés* c. elbeszélés-töredék, *A módi s A nemzet csinosodása* c. tanulmány, az *Uránia* utolsó darabja. Mindezek névtelenül jelentek meg.

TOLDY FERENC 1845-ban, tehát majdnem félszázad múlva adta ki őket az *Uránia* többi névtelen, vagy csak betűvel jelzett cikkei közül kiválogatott darabokkal együtt *Nemzeti Könyvtárban Kármán József írásai és Fanni hagyományai* címen. TOLDY tekintélye oly nagy volt, hogy KÁRMÁN szerzőségében sokáig senki sem kételkedett, csak 1880-ban hangzott el a kételkedés első szava BODNÁR ZSIGMONDNAK *Uránia Kármán és Pajor* c. monografiájában. Ő állapította meg, hogy a SCHEDIUS LAJOS névvel aláírt cikke, CSOKONAI névtelenül megjelent versein s a betűkkel jelzettekén kívül a többinek szerzői ismeretlenek. »Kitől van a többi dolgozat? — úgymond — Nem tudjuk.« ABAFI LAJOS *Nemzeti Könyvtárban* ugyanakkor jelentek meg *Kármán József művei* két kötetben (1879–80). ABAFI itt közölt tanulmányában szintén azt mondja, hogy az *Urániáról* »azt sem tudjuk bizonyosan, ki szerkesztette ki adta ki?« de ez a futólagos kételkedés nem akadályozta

meg abban, hogy a névtelen cikkek közül a TOLDY kiadásába fel nem vettek is be ne sorozza KÁRMÁN művei közé. Ezzel a zavar még nagyobb lett. Irodalomtörténetünk ugyan állandóan KÁRMÁN munkáiként tárgyalták a nevezetesebbeket, de ezzel nem oszlott el a homály s a kétségek újra felhangzottak. Leghatározottabban SZABÓ FERENC nyilatkozott a kérdésről *A Fanni hagyományai* c. tanulmányában (1904). Szerinte »mai napig sem tudjuk, mit írt KÁRMÁN«. Ő azután megkísérelte a megfejtést s mindazokat KÁRMÁN műveinek tartotta, melyekben nőket tanító célzatot és szónokias stílust talált. Ez természetesen nem volt kielégítő magyarázat. Azóta sem sikerült a kérdést előbbre vinni s PINTÉR JENŐNEK nagy összefoglaló művében *A magyar irodalom történetének kézikönyvében* (1921) ma is csak az »Uránia névtelenjei«-ről olvashatunk¹). Tehát KÁRMÁN szerzőségének problémája ma, 128 év múlva is megoldatlan.

Mivel ezt a megoldást külső bizonyítékok, pl. egykorú és KÁRMÁN szerzőségét bizonyító levelek, vagy egyéb dokumentumok ez időszerint nem teszik lehetővé, kísérsük meg, hogy nem lehetséges-e magukból a munkákból kiindulva a dolog nyitjára jönnünk.

Kérdezzük először, — hiszen még ezt is kétségbe vonták — hogy valóban KÁRMÁN szerkesztette-e az *Urániát*.

KAZINCZY KIS JÁNOSNAK 1794 május 11-én még azt írja, hogy az *Uránia* kiadóit nem ismeri. »Úgy tartom, KÁRMÁN közöttük vagyon, és éppen talán direktorok. Ez egy fiatal pesti prókátor . . . SCHEDIUS barátunk bizonyosan fogja tudni . . .« (Lev. II. 363.) Október 6-án azonban már azt írja KISNEK: »igyekszik fogok rajta, ha ilyekeze nem szabad lesz, hogy többet nyújtson KÁRMÁN, kitől sok fog kitelhetni, ha vezető barátjai lesznek«. (Lev. II. 384.) Itt tehát már úgy beszél KÁRMÁNról, mint szerkesztőről. SÁNDOR ISTVÁN *Magyar Könyvesházában* (1803) az *Uránia* mellé oda teszi: »Kiadók KÁRMÁN és PAJOR GÁSPÁR«, az írók és szerkesztők betűrendes jegyzékében

pedig szintén olvassuk neveiket: »KÁRMÁN JÓZSEF (ifjabbik)« és »PAJOR GÁSPÁR orvos«.

Az Akadémia levéltárában van VASS JÓZSEF másolat-könyve (M. Irod. Levelezés 4r. 146. sz.), mely KÁRMÁN és PAJOR aláírásával egy ARANKA GYÖRGYHÖZ intézett s 1795 március 1-éről keltezett levél pontos másolatát közli. Ebben üdvözlök az Erdélyi Nyelvművelő Társaságot s *Urániájuk* I. és II. kötetének elküldését ígéri. A levél eredetije, nem tudom, hol van.

Ha ezekhez a bizonyítékokhoz hozzátesszük, hogy SCHEDIUS, ki maga is írt egy cikket az *Urániába*, kétségkívül ismerte a szerkesztőt s nevét közölte TOLDYVAL, határozottan állíthatjuk, hogy KÁRMÁN szerkesztette az *Urániát*.

Ebből következik már most, hogy az *Urániának* Kn-el jelzett cikkei más nem írhatta, mint KÁRMÁN, ezekből kell tehát kiindulnunk. A Kn. jelzésű cikkek a következők: *Petrárka remetesége* (*Uránia* I. 208), *Kachimir*, vagy az *ártatlan hegyek* (I. 215), *Fata morgana. Egy természeti tünemény* (I. 220), *Epigrammák* (I. 281 hat epigramma), *Szeretet és házasság* (II. 53). *Mesék* főcímen a következők: *A csikó*, *A veréb és a gerlice*, *A farkas*, *a juh és a bárány*, *A szüzesség* (*Egy allegória*), *A vén cserfa*, *Amor és a pálmafa*, *A tengelic* (II. 95); ugyan csak *Mesék* főcímen: *A forrás és a csatorna*, *A régiség*, *Tzulmira egy arabiai tündérmese*, *Eldorado* (*Egy monda*), *A pillangófogók* (III. 69); *A régiek márványkoporsói* (III. 89). Egyetlen munkája, mely KÁRMÁN aláírással jelent meg, egy kis dicsérő vers *A könyvszerzőhöz* címen RÁCS SÁMUELNEK *A borbélyi tanításoknak második darabja a törvényes orvosi policiáról* (Pest, 1794) c. törvényszéki orvostani könyvében s a *Magyar Mercurius* 1794 dec. 30-iki számában (közölve *Figyelő*, 1882. II. 77).

Már most meg kell vizsgálnunk ezeknek a stílusát, meg kell állapítanunk egyéni sajátosságait s bebizonyítanunk, hogy a névtelen munkáknak ugyanolyan a stílusa. Ha ez sikerül, megoldottuk a kérdést. Megnehezíti feladatunkat, hogy a főntebbi kétségtelenül hiteles KÁRMÁN-munkák

¹ V. ö. *Kármán József* c. tanulmányával (*Békefi Emlékkönyv*. 1922.)

többnyire fordítások, vagy átdolgozások s aránylag rövid szövegek, de azért, mint látni fogjuk, elég támasztópon-
tot nyújtanak vizsgálatunkhoz.

KÁRMÁN stílusáról az eddigi méltatók csak általános-
ságokat írtak, csupán három tanulmány foglalkozik vele
túzetesebben: WEIDINGER JÓZSEF: *Kármán magyar nyelve*
(*M. Nyelvőr* 1880), HAJNAL DÁVID: *Kármán József mint*
nyelvművelő (Budapest, 1899), és GÁL JÓZSA: *Kármán*
stílusáról (Rákosliget, Év n.), ezek azonban a nyelv vizs-
gálatát nem kötik össze a szerzőség kérdésének vizsgálá-
tával s a két utóbbi minden kritika nélkül nem az eredeti
szöveget, hanem ABAFI kiadását veszi alapul (HAJNAL
még KÁRMÁN ABAFITÓL lefordított német munkáinak stílu-
sát is mint a KÁRMÁNÉT tárgyalja). Ezeket tehát nem
használhatjuk.

Tárgyalásunk menete az lesz, hogy először megállá-
pitjuk a hiteles KÁRMÁN-cikkek stilláris sajátosságait, azután
megvizsgáljuk, hogy megvannak-e ezek a *Fanni hagyomá-
nyaiban*, KÁRMÁN főművében, s miután bebizonyítottuk,
hogy ez valóban az ő műve, a továbbiakban ennek bővebb
szövegére is támaszkodva folytatjuk vizsgálódásunkat.
Először többi jelentős névtelen munkáit vesszük szem-
ügyre, azután az *Urániának* minden névtelen cikkét.

II. A szeretet és házasság. Kármán stílusának fő- sajátsága.

Induljunk ki a *Szeretet és házasság* c. kis elmefutta-
tásból, mely legeredetibbnek látszik a Kn. jelzésű darabok
között s aránylag bővebb szövegű.

A stilláris vizsgálat előtt egy felötlő tárgyi egyezésre
kell rámutatnunk. Azt a kérdést fejtegeti itt KÁRMÁN, mi
az oka annak, hogy a szerelem gyakran hidegséggé válto-
zik a házasságban. Legtöbb házasság szerinte »nem a lélek-
nek tiszta és szoros megegyezése által kötöttet össze«,
hanem vagy érzékiség az alapja, vagy anyagi érdek. Ennek
okát pedig az ifjak és különösen a leányok helytelen

nevelésében keresi. »Ahol fő és szív nincs, vagy amely
annyit tesz, nem jó formálást kaptanak: ott nem lakhatik
tiszta és állandó szeretet... nincs ifjainknál — mindkét
nemen — tiszta gondolkozás, nincs a szívnek jó formá-
lása.« *Fannit* ugyanígy oktatja barátnéja (19. fejezet)¹:
»Jobb formálást és helyesebb gondolkozást találok benne,
édes jó barátném! mintsem hogy azon leánykák száma
közé elegyítsem, akik ezt az indulatot nemesebb részéről
nem esmérík, akiknek minden kívánságok a férj és minden
félelmek a hosszú és megvénült szüzesség, akik minden
megfontolás nélkül a legelsőnek, akinél élelmeket találják
és akik által szüleinek hatalmokat lerázhatják, karjai közé
vetik magokat...« stb. A gondolatmenet ugyanaz, ami
azt bizonyítja, hogy a *Fannit* ugyanaz a szerző írta. Mel-
lesleg említtem meg, hogy KÁRMÁN meséiben is gyakran
foglalkozik a szerelem és a házasság kérdésével. *A csikó*
tanulsága végén azt mondja: »Oh bárcsak ne pénz, név,
tiszttség, hanem igaz hajlandóság volna leánykáinknak ve-
zére, midőn férjet választanak.« Íme ugyanazok a gondo-
latok, mint a főtebbiek. *A veréb és a gerlice* intelem a
csapodár legényembereknek, kik a házasságot csak »házi
kereszt«-nek tartják. *A farkas, a juh és a bárány* tanul-
sága: »Boldogtalan az, aki a szülék hatalma által akar
szerettetni, és aki áron veszi meg az őtet utáló leánykának
ölelését.« *A vén cserfa, Amor és a pálmafa* az öregkorban
való nősülés ellen kell ki, *A tengelic* s *A pillangófogók*
pedig a kacér leányok ellen.

Ha a *Szeretet és házasság* stílusát vizsgáljuk, legjel-
lemzőbb sajátosságát az aránylag rövid mondatoknak arányos
beosztásában, a gondolatok művészi hullámzásában, vagyis
az ú. n. numerusban ismerjük fel. Íme néhány példa:

¹ Az *Urániában* a fejezetek nincsenek számozva, csak vonások-
kal elkülönítve. TOLDY számozta őket először, utána a többi kiadások.
Mi is megtartjuk e számozást hivatkozásainkban, mert az érdeklődő
így bármilyen kiadásban könnyen megtalálhatja az idézett helyeket.
Csak arra kell ügyelni, hogy egyes kiadásokban (pl. az *Olcso Könyv-
tárban*) a IV. fejezet az V-ét is magában foglalja, s így innen kezdve
a fejezetek számai eggyel kisebbek, mint a többi kiadásokban.

»De hogy sok házasságok ezt a célt érik el, arra szemeim tanítottak meg, és hogy ez a szívnek változása a világon legmeglehetőbb dolog, azt megmutatják az emberi természetből kihúzott legmegfoghatóbb okok.« »Az egész természet ezen az úton jár. Szélvésszel fenyeget és viszont csendes napfényt mosolyogtat a földre;« »... legyen némely éjjeli órában a szerető gondolkozó is! próbálja meg minden megtett lépéseit, cselekedeteit; és húzza a józan okosság és virtus ítélőszéke elejébe legtitkosabb kívánságait.«

Ha a többi KÁRMÁN-cikket vizsgáljuk, ugyanezt a numerozitást találjuk bennük. Példák: »Nem lát egyebet, csak eget feje felett és a hegyeket maga körül; nem hall egyebet, csak a forrás lassú mormogását, amely egy sziklának barlangjában csergedez« (*Petrárka remetesége*). Ha én érzékenyítettelek néha az emberi nem nyomorúságira, végy részt az én boldogtalanságombul is« (*Eliza*). »Nem tudja ő, hogy a szépség csak akkor ad boldogságot, ha abból másnak adhatunk« (*A csikó*). »Oh boldogtalan nem fognak téged atyjoknak nevezni kisdéd gyermekeid! nem mulattatnak kedves fecsegősökkel ezek a rebegő angyalok« (*A veréb és a gerlice*). »Erkölcsök együgyű volt, de nagy és magos, erejek hatalmas és tömérdek, írások eredeti, igaz és felséges« (*A régiség*). »A színeknek lebeszélhetetlen elevensége, mint a szivárvány festékes árnyékozata, vagy mint a felébredő nap és hajnal tűzijátéka, magánkívül teszi a szemlélőt« (*Fata morgana*). »Kedves borzadás foglalja el a szemlélőt, amidőn látja, hogy ezerévi idők után ily szép jelentőképek által tartatik fel a halottak emlékezete, és hogy ily édes mód által ismertet meg az a bölcs régiség bennünket a halál szomorú képeivel« (*A régiek márványkoporsói*).

Azt hiszem, ennyi példa is elég KÁRMÁN stílusbeli szép ritmusának bizonyítására. A fordításokban természetesen kevésbé érvényesül, mert itt az eredetieknek stílusa jobban köti s ehhez simul az övé is, de azért fel-feltűnik elégszer, amikor szabadabban fordít, vagy esetleg közbeszúr valamit. Ha a későbbi kutatás felfedezi az eredeti

szövegeket az egykorú német folyóiratokban, vagy másutt s ezekkel összeveti majd KÁRMÁN fordításait, ez az összevetés a stílusbeli numerozitás szempontjából is igen gyümölcsöző lesz.

Ez a numerozitás még Markovics grófnéhoz írt leveleiben is megvan (az eredetiek az Akadémia levéltárában M. Irodalom. Levelezés. 4r. 13. sz. alatt). Néhány példa: »Theile auch die Schmerzen meiner Freunde, und lustig bin ich nicht, wenn meine Freunde leiden« (1789. febr. 15.). »Mit denen, die ich liebe, theile ich gern sogar meine Leiden. Sie scheinen leichter zu tragen sein, wenn man sie nicht allein trägt« (1789. ápr. 3). »Ich habe Gelegenheit gehabt ihn durchzustudieren, schätze sein Gutes, wie ich es bei jedermann schätze, und bemitleide seine Schwächen« (1789. ápr. 6). »Einbildung gewährt viel, aber Wirklichkeit noch mehr« (1789. ápr. 15.).

Tehát ha idegen nyelven ír, még pedig nem irodalmi céllal, még akkor is önkénytelenül és természetesen folynak tollából a szép, arányos mondatok.

III. A Fanni hagyományai.

Lássuk most a *Fanni hagyományainak* stílusát. Itt szinte nehéz válogatnunk a numerozitást bizonyító sok példa közül. Íme néhány: »Ez a kőszirt visszhangzja panaszimat, de nem érti, az estvéli szél széjjelhordja szárnyain sóhajtásaimat, de nem érzi« (12. fej.). »Mi történik túl a mi határinkon, azt tőle hallom. Milyek az emberek más körülállásokban, azt tőle tanulom« (18). »Félénken tekint mindenfelé, mert rettegek, hogy már talán magamat el is árultam. Szemébe nézni senkinek sem merek, mert tartok, hogy titkomat szemembe olvassa« (26). »Az én félénk szemeim azt a szabad és zavarodás nélkül való forgást meg nem tanulhatják. Az én orcám a pirulást el nem feledheti« (39). »Iszonyú, mint a tágas vadon, melyben nem járt embernyom. Borzasztó, mint az éjfél hasgató hidege« (42.). »Egy kéznyomás, nagy és nyomos tör-

ténet... egy mosolygás, szívet rezegetető látás... egy csók, mennyei gyönyörűség» (43). »Mint repdesett másszor tavasz eljöttére! a legelső fecske, mely mellettem elcsapongott, a legelső gólya, mely a levegőbe evezett, édes andalodásba hozott... A pacsirta fennen járó csavargó éneke örömhírmondó volt. A rózsabimbó, a kikircs, melyet legelőször megláttam, örvendező kiáltásra fakasztott. Most megrezzent a fecske, a gólya képzelődésem félrevezeti és a messzeség, elválás, elreppenés képeit támasztja fel bennem. A pacsirta halálos éneket dalol. A kikircs és a rózsabimbó (igy sohajtok) talán a jövő tavaszkor siromon nyílik» (51).

Még igen sok példát idézhetnénk, de akinek van egy kis stílusérzéke, már ebből a néhány párhuzamos példából is világosan látja, hogy a *Fanni hagyományait* nem írhatta más, mint KÁRMÁN, kinek ez a numerózus, művészien arányos és gyakran ellentétes gondolatokat hullámoztató írásmód a maga egyéni stílusa. Nem mondjuk ezzel, hogy másnak stílusában nincs numerozitás ebben az időben. KAZINCZY, a kor másik kiváló stilisztája is szépen tagolt, terjengősségtől ment rövid mondatokban írt már KÁRMÁN előtt. *Gessner Salamon Idyllium*ának fordításában (1788) s *Bácsmegyeynek öszveszedett leveleiben* (1789) már mestere volt a stílusnak és a magasztalt és csodált BÁRÓCZY-nak stílusát messze fölülmúlta. KÁRMÁN sokat tanult tőle, sokat tanult GOETHE *Werther*éből is, melyet művészileg utánzott, de a numerózuság ilyen mértékben és formában egyikük stílusának sem ennyire jellemző sajátossága.

Itt mindjárt arra is felhívom a KÁRMÁN munkáinak eredetiségét kutatók figyelmét, hogy ez a numerózuság bizonyos tekintetben eredetiségének is fokmérője lesz. Minél numerózusabb valamelyik munkájának stílusa, annál nagyobb a valószínűség, hogy eredeti, vagy szabadabb átdolgozás.

A kisebb KÁRMÁN-cikkek, levelek s a *Fanni* stílusának egyéb sajátosságai is vannak, melyek azonnal feltűnnek a gondosabb olvasónak, s melyekre azért az eddigi stílusmagyarázók is rámutattak, ilyenek pl. a gyakori felkiáltások

(»El innen, el!« *Fanni*, 38. »Oh szív! szív!« U. o. 40), aposztrofálások (»Oh te, ki annyiszor hangszaj jajjaimmal, egyedül való völgy!« *Petrárka r.* »Bocsáss meg természet...« *Fanni* 17), kérdések (»Oh mind ilyen fagyos és gyémántszívűek-e az emberek?« *Fanni*, 12. »De kinek beszélem ezt mind? *Szeretet és házasság*), ismétlések (»Azért, oh azért oly igen jó itt!« *Fanni*, 1. »Azon baj, azon kínzás, azon reménytelenség...« U. o. 11. »Oh wie doch alles, alles, was Sie thun und sagen...« február 15-i levele, deine, ewig deine C—n« június 15-iki levele), de ezek s a többi effélék az akkori szentimentális, szenvedélyesen patetikus stílusnak általános, tipikus sajátosságai s éppen úgy megvannak KAZINCZY GESSNER-fordításában, vagy *Bácsmegyeyében*, vagy a *Wertherben*¹ tehát ezekre KÁRMÁN szerzőségének bizonyításában nem támaszkodhatunk.

Vizsgáljuk ezek után, hogy vannak-e KÁRMÁNNak kedvelt egyéni szavai és szólásai, melyek állandóan felfelbukkannak írásaiban. Itt igen óvatosan kell eljárunk s nem szabad olyan szavakat jellemzőknek tekintenünk, melyek az akkori stílusnak közkinccsei voltak, amilyenek pl. általlát, helyheztetés, környüllálás, együgyü (egyszerű értelemben), érzékenység, szorgalmatosság, alkalmatosság, alkalmaztatás, figyelmetesség, kitetszik, következő stb. Éppen úgy nem lehet helyesírási sajátosságokat figyelembe vennünk. Csak oly szavakra és szókapcsolatokra támaszkodhatunk, melyek igazán jellemzőek. Eljárásunk itt az lesz, hogy a hiteles KÁRMÁN-cikkek egy-egy szava után ugyanazt a *Fanni*ből is idézzük. A párhuzamos helyek összeállítása így minden külön magyarázat és rámutatás nélkül is bizonyító erejű lesz.

Könnyebb áttekinthetés céljából betűrendben haladok. A kettőspont utáni példák a *Fanni*ből valók, a zárójelbe tett szám mindig a fejezet számát jelöli.

Melyeket magadnak ábrázolsz (képzelsz, *Petrárka r.*),

¹ BAKÓCZY KÁROLY *Kármán és Fanni* c. tanulmányában (Székelyudv. ref. koll. Ért. 1908–9) mindegyikre hoz fel párhuzamos példákat *Werther*ből.

ábrázolatok (képek, *Fata m.*), egy ábrázat (emberalak), Psyche ábrázatja (alakja, képe), a kilenc muzsák kiábrázolva, HOMER ülve van ábrázolva (*A régiek m.*): egy ellenséges ábrázat közibe hág szívednek (45), képzelődésük sirt és tömlőcöt ábrázolt (35), irtóztató ábrázatai a következő időknek (49), közbe lép az ő ábrázatja (képe, alakja) (53).

A folyó, mely a fővároson keresztül ballag (*Kachimir*): csuda árnyékformák ballagnak elé (2).

Bár vigyázz rá! (*Szeretet és h.*): bár használjunk szép példák mutatásával, bár találjunk eleget hazánkban (*Egy szó az olvasóhoz. Uránia I. 146. Fanni* bevezetésének az a része, mely a legtöbb *Fanni*-kiadásból hiányzik, *ABAFI*-és-ban megvan), bár bűnös legyek (46).

Fákkal, legelőkkal *beterítve* (*Kachimir*): az éj árnyékba . . . *beteríti* a földet (3), a hó *beterítette* a földet (32), orcám sárgás halvánnyal *beterítve* (41), a hóval *beterített* kertben (50).

Kedves borzadás (*A régiek m.*): édes borzadások (2).

Csapdostak utána (*A pillangófogók*): a balsors csapdosásai (5), csapdossa az üveget (19).

Csendes¹ napfényt mosolyogattat (*Szeretet és h.*), ágak csendes csörgését (*Petrárka r.*), csendes sajnálkodásod, csendes hallgatással (*Eliza*): csendes szenvedéssel (*Fanni* bevezetése), a muzsika csendes és alacsony zengése (24), szívednek csendes indulásait (45), csendes emlékezete (48), édes, csendes kis szobácskám (50), oly híves, oly csendes (57), csendességem boltjába (63).

Forrás csergedez (*Petrárka r.*), híves és kedves *csergeteg* (U. o.), mindenütt *csereg* a víz (*Kachimir*): csendesen folydogáló *csergeteg* (*Egy szó az olv.*), forrás *csergedezése* (1), *csereg* a patak (58).

¹ A csendes jelzőt KAZINCZY is gyakran használja GESSNER-fordításában: csendes vidék, csendes imádkozás (16. l), csendes boldogság, csendes árnyékok (115), csendes szíve (132) stb. KÁRMÁN jól ismerte KAZINCZY fordítását, mert a *Fanni* 40. fejezetében felolvasott GESSNER-részleteket szösz szerint KAZINCZY fordításából vette át (115–7). Ez tehát KAZINCZY-hatás lehet, de gyakori használata azért KÁRMÁN stílusának is jellemző vonása.

Csuda jelenések (*Fata m.*), csuda dolgok (*Eldorado*): csuda árnyékformák (2), csuda látomány (45).

Dicsőségesen emelkedtek fel (*A szüzesség*), dicsőséges templomok, dicsőséges tornyokkal (*Fata m.*), a természet legdicsőségesebb munkáját (*Szeretet és h.*), *herrliche Stunde* (1789 ápr. 3-i lev.): dicső csendesség (2), dicsőségesen táncol (27), dicső igazság (21), a boldogultak dicső karja között (42).

Édes¹ szédelgést nemz (*Szeretet és h.*), érzékenységek *szédelgése* (U. o.), édesen kísérő képzesek (*Petrárka r.*) édes mód által (*A régiek m.*), édes szabadság (*A veréb*), édes bájolással, *édességet* (*A szüzesség*), *unausprechlich süsse Erinnerung* (1789 ápr. 15-i lev.), *es ist mir eine süsse Beruhigung* (jún. 6-i lev.): édes *szédelgés* (19) édes tébolyodás (42), édes tévelyedés (43), édes borzadások (2), édes érzés, édes, bájoló érzés (3), édes melancholia (11), édesen szenvedni (14), édes házi öröme (15), édes örömeidnek (17), édesek a magánosság örömei (22), édes tűz (31, 37), édes veszedelmű szikra (39) édes ölelés (41), oly édes, oly édesen, édes öröme, édes erőszak, édes szeretet (42), édes melege, édes nyughatatlanság (43), édes képzeletek, édes, csendes kis szobácskám (50), édes andalodás, édes szomorúság (51), édes öröme (58).

A színeknek lebeszélhetetlen *elevensége*, *eleven* színekkel, *eleven* és természetes színekkel (*Fata m.*), *grün*te die Hoffnung nicht so *lebend* (1789 ápr. 3-i lev.), *eine weniger lebhaft*e Erinnerung (aug. 18-i lev.): *eleven* s szinte látható színekkel (15), *elevenen* érzettem, *eleven* képet (19), *eleven*, erős meleg érzésinek (42), *elevenen*

¹ KAZINCZY Gessner-ében: édes mosolygás (22), édes csók (25), édes a ti éneketek (26), édes illatú (115), édesen nyugszom (122), édesek voltak azok az órák (124), édes játék (127), édes örömmel (135.) stb. *Bácsmegyey leveleiben*: édes szenderedés, édes csók (2), szerelmek édességét, együttlétek édessége (3), édes enyelgése (8), édes tekintetek, édes hang (21), édes elkeseredés (119) stb. Tehát ez is KAZINCZY-hatás lehet, KAZINCZY-nál pedig Báróczy-hatás, mert Kassándrájában s Marmontel-fordításában gyakran előfordul.

festette velem (45), *elevenen* állasz most is képzelődésem előtt (50), *elevenség* és élet terjed (51).

Minden mozdulásiban *elegyedett* (t. i. a gyönyörűség és szemérem, *Eliza*): *elegyített* boldogság (*Fanni* bev.), *elegyítését* a városi tisztaságnak a falusi szegénységgel (9), azon leánykák száma közé *elegyítsem* (19), *elegyítés* nélkül való öröm, *összeelegyítve* (42).

A *felpirult* szent és szűz szemérmesség (*Epigrammák*): *felpirulás* (elpirulás helyett 13), szemérmes *felpirulásában* (31).

A *szívnek jó formálása*, a fő és szív nem jó *formálást* kaptanak (*Szeretet és h.*), egy Elizát *formáljatok* (*Eliza*), rendes látásokká *formál* (*Fata m.*), *formálja* az embert agyagból, a most *formált* emberek (*A régiék m.*): *jobb formálást* és helyesebb gondolkodást találok benne (19).

Gondolatlan állításomat (*Szeretet és h.*), *gondolatlan* (*A veréb*): *szeles gondolatlan* (13), *gondolatlanságom* (40).

Folyóknak és haboknak . . . *habzásai* (*Fata m.*): *illatok fellegei széjjel haboztak* a levegőben (8).

Háborodásom (zavar, felindulás, *Eliza*): *megháborodott* (megzavarodott, 10), vad zűrzavar és *háborodás* (40).

Az ég, mint felséges *játékpiacon*, a tengeren, mint egy *játékpiacon* (*Fata m.*): új *játékpiacon* van körülöttem (39).

*Kedves*¹ köd (*Szeretet és h.*), *kedves csergeteg*, *kedves képe* az emlékezésnek (*Petrárka r.*), *kedves író* (*Eliza*), *kedvesen sipolt* (*A tengelic*), *kedves menedékhelye*, *kedves vendég* (*A csikó*), *kedves élet* (*Eldorado*), *kedvesse teszi* (*A szüzesség*), *kedves rajzolás módja*, *kedves borzadás* (*A régiék m.*): *kedves lélek*, *kedves melancholia* (*Fanni* bev.), *kedves zöld setéség*, *kedves szomorúságú* (1), *kedves boldogtalan* (5), *kedves okos módja* (13), *kedves tréfa*, *oly kedvesek* (22), *kedves båtortalanság* (40), *kedves örömeiket* (45), *kedves háznép*, *kedves bájoló színben* (50), *kedves ifjú* (55), *kedves helyen* (58).

¹ BÁRÓCZYNÁL és KAZINCZYNÁL is találunk rá példákat.

Kies ösvény (*Petrárka r.*), csak ezen *kies* végre *teremtette* volna (*Kachimir*), *kiességnek* helye (*Eldorado*): *kies természetből* (14), *órákat kieszen* eltölthetünk (22).

Pázsittal *kirakott* téren, kövekkel . . . *kirakva* (*Kachimir*): *gyönggyel* (t. i. harmattal) *kirakott téren* (8).

Lebeszélhetetlen látások, *lebeszélhetetlen* elevensége (*Fata m.*): *történetedet lebeszélted* (13), *lebeszéli* (13), *lebeszéltem* azokat (37).

Egy *magános* órában (*Szeretet és h.*), egy *magános völgybe* (*Petrárka r.*), *einsames* Gedenken zu mir (1789 apr. 3-i lev.): *magános csendességem* (39).

Mennyei lélek (*Eliza*): *mennyei boldogság* (13), *mennyei gyönyörűség* (32, 43).

Oly *édes mód* által ismertet meg (*A régiék m.*): *leírhatatlan kedves okos módja* (13).

A *legnyomosabb* (fontosabb) környülállásokba *meg egyeznek* (*Fata m.*): *erről az élet nyomos pontjáról* (19) *nyomos ábrázattal* (34), egy *kéznymás nagy és nyomos történet* (43).

A föld kereke felett *repes* (*Eliza*), a Jó Hír *repesett* előtte (*A szüzesség*), *repestek* (*A veréb*): azon *kis lelkek repesésit* (10), *repesése* az ismétlésnek, *szívem repes elejébe* (43), *szívem repdesett elejébe* (25).

Szállongott köntösére (t. i. virág, *Petrárka r.*), *szállongó* istenség (*Eliza*): *szállongó bogárka* (2).

Számlálhatatlan kútfejek (*Kachimir*): *számlálhatatlan* jelenéseket, *számlálhatatlan* érzéseit (43).

Az *indulatoknak szélvész*e után, *szélvész*e a *képzelődésnek* (*Szeretet és h.*): ezen *indulatok szélvészében* (39).

Szemrevetések (*A szüzesség*): *nem szemrevetésül mondom* (63).

Szeretettel teljes lélek (*Szeretet és h.*): *szeretettel teljes lélek* (42).

Szerelmes tévelygésben kerengett (*Petrárka r.*): az *indulatok vakító fellege* el nem *tévelyíti* (19), *tévelygett* tekintetem (25).

Forrás zuhogását (*Petrárka r.*): *zuhogó víz* (*Egy szó az olvasóhoz*), *eső . . . zuhogását* (19), *szélvész . . . zuhogott* (41).

Ime 35 egyezés! Egyeseket talán nem mindenki tart majd olyan bizonyító erejűeknek, mint én, de mind a 35-öt senki sem tekintheti jelentéktelennek. Mint látjuk, az egyes szavak többnyire közkeletűek s a régi nyelvben is megvannak, használatuk módjában sincs mindig újdonság. A mi szempontunkból következetes és gyakori ismétlődésük, vagy ha ritkábban fordulnak elő, feltűnő voltak a fontos. Ez vizsgálódásunk további folyamán még nyilvánvalóbbá lesz.

Ha ehhez a 35 egyezéshez hozzávesszük a fentebb említett tárgyi egyezést és a stilus numerózusságára vonatkozó párhuzamokat, azt hiszem, bátran levonhatjuk belőlük azt a végérvényes következtetést, hogy a *Fanni hagyományait* senki más nem írhatta, mint csak Kármán.

IV. A Bé-vezetés és A nemzet csinosodása.

A következőkben most már a *Fanni* szókincsére is úgy támaszkodhatunk, mint a többi hiteles KÁRMÁN-cikkekre. Mint látni fogjuk, vannak olyan szavak és kifejezések, melyek a Kn. jelzésűekben nem fordulnak elő, a *Fanni*-ban azonban igen s megvannak a neki tulajdonított többi munkákban is, viszont vannak a Kn. jelzésűekben olyanok, melyek a *Fanni*-ban nem, csak a többiekben fordulnak elő. Ezeket az újakat csillaggal jelölöm meg.

Lássuk először az *Uránia Bé-vezetését*.

Példák stilusának numerózítására: »Általlátjuk tökéletesen, mind méltóságát azon közönségnek, mely által kívánunk olvastatni, mind azon tiszteletet, mellyel annak tartozunk.« »Ártalmas a tudomány olyannak, aki véle élni nem tud, — az értelem annak, aki azt vezetni nem tudja.« »Setét és komor a mély tudományok tartománya, és a — bölcsesség együgyű és kedves, fennyen hágó a tudósság — az életbeli okosság kézzelfogható.« »Kívánunk a bölcs itélőktől olvastatni, hogy jobbítsunk — a gyengébbektől, hogy jobbitsunk.« A többi 23 numerózus helyet fölöslegesnek tartom elsorolni.

A Szó- és szólás-egyezések felsorolásában a fentebbieket nem ismétljük, párhuzamos helyeket csak az újaknál idézünk. A lapszámok ABART kiadására utalnak. Amennyiben ez a kiadás nem pontos, természetesen az *Uránia* szövege alapján helyesbitem.

Szin és ábrázat teszi kellemetessé (az igazságot I. 78).
Csendes . . . készítésében (I. 77).

*Dögletes (*Fanni* 55): dögletes (I. 79).

Édes formában (I. 77), az élet édességét (I. 81),
édes vehiculum (I. 82), édes kötelesség (I. 83).

Vezetik a népet jó formálásra (I. 81).

Gondolatlan (I. 76).

*Háládó (a hálaadó régies alakja, *Fanni* bev.) háládással (*Fanni* 55), háládóan (*A forrás és csatorna*):
háládóan (I. 82, 83).

Játékpiaç: v. ö. *nézőpiaç (I. 75, 81), csaták *piacává (I. 79).

A bölcsesség együgyű s kedves (I. 77).

Lebeszéljük (I. 75).

Mennyei származásodról (I. 83).

*A nap szűrő tüze (*Egy szó az olvasóhoz*): szűrő napfényre (I. 76).

A Bé-vezetés tehát szintén KÁRMÁN műve.

A nemzet csinosodásában 56 numerózus helyet találtam. Ime néhány példa közülük: »Szabadon írok, mert ezt törvényimmé (sajtóhiba, törvényemmé h.) választottam. Szívem teljességéből írok, mert a szívre akarok munkálni.« »A könyvtárt fegyverek tolták ki, a széptudományokat a vadkergetés, — az elmélkedést, agarászat.« »Nincs alkalmatosság, mely csomójából kioldozza, nincs indítók, mely mozgásba hozza, nincs fermentum, mely azokat felforraltja.« »A széptudományok, elfutnak az ily vidékekről, ahol az erdők s hegyek hiába kékelnek, a csergetegek hiába hívogatnak az édes ábrándozásra, a mezők hiába terítik ki gazdag zománcaikat, és ahol az egész szép természet hiába kiált a tompa érzéketlen szíveknek.«

Egyezések:

Ábrázolatok (I. 100), ábrázolást (I. 102).

**Bájolják* magokat a levegőben (*Fata m.*), *bájoló* érzés (*Fanni 3*), *bájoló* titkos erővel (*Fanni 26*), *bájoló* színben (*Fanni 50*), *bájoló* (*Tzulmira*), édes *bájolással* (*A szüzesség*): *bájoló* kezeiből (I. 97).

**Földi* . . . *borítékomat* (*Petrárka r.*), megholt ifjúnak *borítékját*, ember *borítékja* (*A régiek m.*): a tarka *borítéket* szeretjük (I. 99).

Csendes csergetegek (I. 100), *csendes* paróchiájukra (I. 88.), *csendes* hajlékai (I. 111).

Csergetegek (I. 94, 100).

**Érzékenységet csiklandoztató* (Szeretet és h.): a *diszkrét csiklandozása* (I. 84).

**Csínos* társaság, *csínos* kevélységték (*Fanni 16*): a nemzet *csínosodása* (ez a cím nagy betűkkel van nyomtatva, így nincs az i betűn ékezet, de a szövegben mindenütt hosszú az i), a *csínos* külföldi (I. 87), *csínos* és kiformált népet (I. 97), hazai *csínosodás* (I. 100), *csínosodott* izlésünknek (I. 102), *csínosítják* a nemzetet (I. 105).

Dicső halmának (I. 85), *dicsőséges* repüléséhez (I. 97)

Dögleletes miazma (I. 86), *dögleletes* párázás (I. 101).

Édességét nem érzik (I. 88), *édes* ábrándozásra (I. 98), *édes* nyelvünk (I. 95), *édes* hatalom (I. 97).

Összelegyíti (I. 112).

Elevenebb, mint akárhol (t. i. az erő és tehetség, I. 87), *eleven* költés (I. 100), *elevenen* . . . tudnám lefesteni (I. 109).

**Felséges* író (*Eliza*), *felséges* játékpiac, *felséges* nézőjáték, *felséges* köfalak (*Fata m.*) *felséges* jelenés (Egy szó): *felséges* voltát, *felségesen*, mint a sugár kőszirt (I. 88), *felséges* és érdemes költők (I. 99).

**Folyamatod* (képzeletéről mondja, *Fanni 51*): *folyamat* (t. i. folyó, I. 106).

Kiformált népet (I. 97), szív és ész *formálása* (I. 97), sohase *formáltak* (t. i. alkottak, I. 101).

**Hozzá fogja adni* (t. i. tenni, *Eliza*): *hozzáadom* (I. 96).

**Indít'ok* (*Fanni 13*), *indít'okkal* (U. o. 19): *indít'ok* (I. 91, 103).

**Józan itélettétele* (*Fanni bev.*): *itélettétel* zárójelben utánatéve: *bons sens*, tehát tudatosan használja ilyen értelemben (I. 97).

Játékpiac: v. ö. két haza lehet *piaca*, egy tenyérnyi hely jutalma s *piaca* (I. 95).

**Kártörülő* (t. i. kárörvendő *Fanni 48, 56*): *kártörülő* (I. 89).

Kedves gyümölcsei (I. 86), *kedves* írónak (I. 99), teszi *kedvessé* (t. i. az író), *kedvesebb* (t. i. az író, I. 107).

Magános völgybe (I. 88).

**Mérész* (t. i. merész, *Fanni 16, 49*): *mérész* (I. 85, 89, 100).

**Mozdulás* (t. i. mozdulat, *Fanni 6, 39, 41, 44, 45* — egyszer mozdulat alakban is 53): *mozdulást* tenni (I. 95).

**Késő nyom* (t. i. nemzedék, *Egy szó az olv.*: a jövő nyom) (I. 86), a *késő nyom* (I. 99).

Nyomos tudományok (I. 102).

A szívben nem *szélvészt* . . . okoznak (I. 94).

**Szent*, tiszta levegő (*Petrárka*), *szent* és szűz szeméremesség (*Epigrammák*): *szent* hivatalhoz (I. 85), *szent* törvényeivel (I. 101), *szent* nevezete, *szent* . . . dolog (I. 102).

Szívetem durva héj borította (*Fanni 51*): *durva héj borította be a szívet* (I. 94).

Nem lesz oly kemény, oly szűrő a tanúság (I. 108).

**Temérdek* (t. i. vastag, *Fanni 3*), *temérdekség* (U. o. 17), *temérdek* köd (U. o. 50), *tömérdek* (*A régiség*): *temérdek felleg* (I. 100).

**Érzéseid zürzavarja* (*Fanni 3*), *zürzavar* (U. o. 20, 42), *vad zürzavar* (U. o. 40); *zürzavarnak* (I. 112).

A nemzet csínosodása tehát KÁRMÁN műve.

V. Egy új házas levelei. A módi.

Egy új házas levelei barátjához c. kis munkájában fontos tárgyi egyezést találunk, t. i. hogy olyan ideális házasságot rajzol benne, mely a *Szeretet és házasságban* s a *Fanniban* kifejtett elvein alapszik, mintegy bővebb kifejtése, illusztrálása azoknak.

Numerózus helyek: »Nincs név, amely eléggé kitegye, hang, amely hathatósan nevezze azt a megelégedést, amely annak érzését követi, hogy én szerettetem.« »Legnagyobb mulatságunk pedig a velünk együtt lakozó nyugalom, békesség és a mi egymást megelőző szeretetünk s barátságunk.« »... de itt a természet uralkodik, kedves minden cifra nélkül, mulattató minden erőszak nélkül.«

Ezekon kívül még 11 numerózus helyet találunk benne.

Egyezések:

Megindító ábrázolásokat (I. 125).

Világossággal volt *beterítve* (t. i. a föld, I. 120).

Csendes estvén (I. 120), mulatságaink *csendese*k (I. 121), *csendes örömeink* (I. 124).

Az emberi kevélység *csiklandoztatására* (I. 128).

Édesem (I. 120, 122, 124, 125, 126), *édes órákat* (I. 120), *édes beszélgetések* (I. 124), *édes rebege*ssel, *édes beszédeit* (I. 125).

Elegyítettem könnyeimet (I. 122).

**Ezüst világa* (t. i. a holdnak, *Egy szó az olv.*): *ezüst világa* (a holdnak, I. 121).

Felséges érzések (I. 122).

Kedves erdőcskében (I. 120), *kedves* nap (I. 121), *kedves* kisdéd teremtéseknek (I. 125), *kedves* fecsegők (I. 127).

Kies kertecske (I. 124).

Magánosság a mi társaságunk (I. 127), szobája *magánosság*a (I. 127).

Mennyei érzések (I. 122), *mennyei gyönyörűség* (I. 126).

**Óraperc* (*Fanni*, 42): *óraperc* (I. 125).

*Minden indulat *tolongott* mellyemben (*Fanni*, 25), előttem *tolongott* a képzeletnek temérdeksége (U. o. 29), *tolongó* zivatar (U. o. 35), *tolongó* sokaság (U. o. 39), nagy világ *tolongó* vígsági (U. o. 48), *tolongás* (*Tzulmira*): a nagy világ *tolongásitól* (I. 124).

**Üres* minden salakjától a testiségnek (*Fanni* 44): *üres*ek minden mesterkedésektől (I. 124), *irigységtől üres* (I. 128).

Ez a munka tehát szintén KÁRMÁNÉ.

A módí, mint már BODNÁR sejtette, valószínűleg fordítás. Bizonyítja ezt az akkori magyar életbe bele nem illő divathölgy genre-alakján s a hiányzó magyar milieu-rajon kívül az is, hogy stílusa alig numerózus. Igaz, hogy jórészt párbeszédéből áll s ezekben numerozitást belevinni nehéz és természetellenes, de az elbeszélő részletek sem azok. Csak a gyermekek helytelen nevelésére vonatkozó kifakadás (I. 237 első bekezdés) feltűnően numerózus stílusú, valamint a befejezés (I. 240. utolsó két bekezdés). Ezek szemmel láthatólag KÁRMÁN beszúrásai az eredeti szövegbe.

Egyezések:

Eleven pirossággal (I. 233).

Felséges és kimért lépésekkel (I. 233).

Gondolatlan szót (I. 227).

Kedves zálogokat (I. 237).

**Lefesthetetlen* (*Egy új házasság levelei*, I. 122): fájdalom volt *lefestve* (I. 226).

Mozdulás (I. 238).

Az egyezés, mint látjuk, feltűnően kevés, de azért a fentebb mondottakra és ezekre támaszkodva mégis bátran kimondhatjuk, hogy ez a munka is KÁRMÁNÉ, csak hogy nem eredeti, hanem fordítás.

VI. A fejveszteség.

A *fejveszteség* c. dramatizált történeti novellatörredékében is találunk numerózus helyeket, pl. »Zongor szóval, de nem illetődött, komor, de nem szomorú, inkább a szokás és példa által elragadtatván, megháborodott, de meg nem indult.« »A bor sebes és fennszálló ereje, a társaság édes példája, azon erőlködés, egy kedvetlen érzéstől megszabadulni, mindannyi indítók a vígasságra.« »... mindég ő látszott tenni áldozatot, és mindég magának áldoztatott; mindég ő látszott eszköz lenni, holott ő tette Zongort eszközévé; úgy látszott, hogy mindent hagyott magából tenni, és ő tett mindent, amit akart, és

ő tette mindenné, amivé akarta Zongort.« Ezen kívül még 12 numerózus helyet találunk, többet azért nem, mert a novella nagy része drámai párbeszéd. Eredetisége azért kétséges. Valami VEIT WEBER-zsánerű német lovagtörténet szabad átdolgozásának látszik, inkább a stilusművészet feltűnő benne. Itt t. i. régies, archaizáló stílussal próbálkozott, azért ez elűt rendes írásmódjától. Szinte meglepő hogy mennyi régies kifejezést böngészett össze a régi magyar nyelvből. Ime néhány: áldomás (áldás értelemben, I. 139), igen is akarom (örvendek értelemben, I. 138), bezárol (I. 135), szék-sárga (barna ló, I. 131, 140), titkosa (I. 132), mire keseregsz ighen uram (I. 134), keserülöm dolgotat (I. 134), abba semmi nem kell (I. 134), mit volna nekem használatos az házasság (I. 134), vaj! ki tágas (I. 134), tik-szó-koron (hajnalban, I. 135), igazlom (I. 135), körösként (I. 135, 139), repítsd bátor! (I. 138), bátor mely nagy veszély is! (I. 139), ez sebhely, ez fegyverkötnön (I. 139) stb.

Egyezések:

Melynek bővebb ábrázolását (I. 133).

Ballag a gyászszereg (I. 130)

*Boltos gallyaival (Fanni, 58), csendességem boltjába (U. o. 63), boltzatok (Fata m.): a várkapu öblös boltjai (I. 130).

Csendes pirosság (I. 127).

Édes példája (I. 132).

Közbe elegyedik (I. 130), összeelegyedtem (I. 144).

*A természet elszenderedett (Fanni 3): elszenderedő természet (I. 138).

Allott felségesen (I. 138).

Megháborodott, de meg nem indult (I. 131), megháborodott ugyan (I. 135).

Indít'okok (I. 132).

Kedves mint a felkelő nap (136).

*Kóvályogtak gondolataim (Fanni 33): kóvályogtak (az emberek, I. 130).

*Lehajló oldalában (a hegynek, Petrárka r.): lehajló oldalában (a hegynek, I. 136).

Boldog magánosságba (I. 136).

Mérész (I. 151).

Mozdulás (I. 142), mozdulásban hozatott szív (I. 132).

Szent volt . . . a fának árnyéka (I. 138).

Temérdek sötétség (I. 144).

Oszol tolongva a nép (I. 131).

Ezen szomorú zürzavarnak (I. 130).

Tehát *A fejveszteség* is KÁRMÁN munkája.

A fentebbiek szerint a *Bévezetést*, *A nemzet csinosodását*, *Egy új házasság leveleit*, *A módit* s *A fejveszteséget*, melyeket a *Fanni* kívül KÁRMÁN munkáiként emlegetett az irodalomtörténet, valóban az ő kétségtelenül hiteles munkáinak kell tartanunk.

VII. Az Uránia többi cikkei.

Vizsgáljuk meg ezek után az *Uránia* többi névtelen közleményét megjelenésük sorrendjében.

Az I. kötet elejének ajánló sorait BELEZSNAY generálisnéhoz KÁRMÁN írta, amit a *csinos társalkodás*, udvari *csinosodást*, társalkodás *piacát*, *háláadóan* és *háláadással* kifejezések bizonyítanak (Abafi kiad. II. 3–4).

*

A hazaszeretet c. kis fordításban csak az *indit'ok* (II. 7), ez a jellemző KÁRMÁN-féle szó mutat arra, hogy ez is az ő munkája.

*

Az általváltozott törpe (Zwerg). Gróf H. . . I-né írásából c. hosszú csodás elbeszélés (»egy csuda történet« – mint a fordító jelzi) az *Uránia* I. és II. kötetében jelent meg G. i. aláírással. Ezek a betűk eddig minden kutatót félrevezettek. Tüzetesebb vizsgálat nélkül belenyugodtak abba, hogy ez a fordítás nem lehet KÁRMÁN munkája, ABAFI sem vette fel gyűjteményébe, pedig a G. i. jelzés csak fiktiiv s ezt is KÁRMÁN fordította, mint az alábbi kifejezések mutatják (a lapszámok itt az *Uránia* szövegére utalnak).

*Béboródik a szívet (Fanni 4): *Béborodzott* sebeket (I. 20).

Testi borítékomban (I. 48).

Borzadás (I. 26), borzadozások (I. 48).

*Által *cirkálni* elrejtett hajlandóságimat (I. 52): Fanni-ban (45): ezer *cirkálók* szemfüleskednek.

Csendes borzadozások (I. 48), *csendes sóhajtásaim* (I. 68).

Édes kellemeit (I. 48).

Egyelítés (I. 31), *egyeledvén* hasonló álmaimmal (I. 46).

*Elevenség*gel volt mondva (I. 71).

**Fiatal* (új ültetésű erdő, II. 9): *fiatalos* (Fanni 8, 58).

Szívem *formáltatása* (I. 62).

Gondolatlanságáért (I. 41).

Háborodásom (I. 87), *háborodását* (I. 99), *megháborodásom* (I. 58), *megháborította* (I. 59).

Indítékokat (II. 15).

Kedves álmodozások (I. 47), *kedves színe* (I. 64).

Mennyei képet (I. 50), *mennyei muzsika* (I. 55), *mennyei illatot* (I. 68), *mennyei szépség* (I. 74).

**Ujságkívánás* (I. 26, 27, 35, 37, 41): a *Fanni*-ban kétszer fordul elő (33, 45).

A következő négy mese: *A sas, a fülemüle és a madarak, A fülemüle és a Sz. János-bogár, A tengelic és a madarász, A pók és a méh* (I. 241–4) szintén KÁRMÁN munkája. Bizonyítják ezt szép, numerózus rövid mondatai, melyek egyszersmind a mesék eredetiségére vallanak, pl. »A sas kiüzte őket, és azt mondá: A fülemüle megmutatta milyenek vagytok, néktek kötelességetek magatokat megjobbítani.« »A legszebb gyümölcs körül legtöbb légy rajzik! Az a szépség, amely nagyon szembe tűn, közel van a veszedelemhez!« »Óh higgyétek el leánykák, nehezebb a győzedelmet feltartani, mint győzni.« »Ellenben esküszöm! hogy megvetem azt a szívet, melyet feleutamban előmbe hoznak, utálom azt a szeretetet, mely magát áruba kiteszi!«

Az első mese tanulsága irodalmi, a többi hároméban pedig KÁRMÁN-nak többi munkáiból ismert gondolatait olvassuk a házasságról és szerelemről.

Egyezések:

Csendes nyári éjjelen (I. 242).

Édes ölelései (I. 244).

Felpirulva (I. 244).

Gondolatlan (I. 243).

Mozdulása (I. 243).

A világ zűrzavarjától (I. 242).

A vándorló (Lichtwer szerint) c. kis apróság is KÁRMÁN fordítása (I. 252–3), amit az *ábrázolatok, egyelített, ujságkívánás* szavak bizonyítanak.

A légy-madárka, A kolibri s A kis kolibri (Ur. I. 129–45) c. természetrajzi ismertetések PAJOR fordításai, amit a harmadik cikk után lévő P . . r jelzés bizonyít. Ezt az előbbi kettőre is bizvást vonatkozathatjuk, mert a három kis cikk tárgya a legszorosabb rokonságban van egymással. Stílusuk nem KÁRMÁNÉ.

A Kertek eredete c. fordítás megint KÁRMÁNÉ, amit a következő egyezések bizonyítanak:

Volt betérítve (II. 38).

Csendesen lenyúló pázsithant (II. 38), *csendes gondolkodásnak* (II. 36), *csendességbe volt beborítva* (II. 38).

Csergetegek (II. 36), *csergedezett* (II. 38).

Édes henylés (II. 36).

Járásra kedves vala (II. 38).

Kies majorokra (II. 37).

Piacai (II, 37), *piac* (tér értelemben, II. 38).

A nemzetek különbféle szokásai a házasodáskor c. hosszú fordítás (Ur. I. 226–76 ; II. 23–52), mint a végén levő P . . r jelzés s a KÁRMÁN-étől elütő stílus bizonyítja, PAJOR munkája.

Az *Uránia* I. kötetének 277–80 lapján *Anekdoták* címen közölt hét anekdotát (ABAFI II. 90–2 más sorrendben) nem tarthatjuk bizonyosan KÁRMÁN fordításának, mert a bennük előforduló *csendes*en kopogtatott (I. 91) kifejezés nem elegendő bizonyíték erre.

*

Lalage-t, KLEIST versének fordítását (*Ur.* I. 284–5), mely I . . . i-vel van aláírva, szintén nem merjük határozottan KÁRMÁN-nak tulajdonítani, bár a *csörgő* víz s a **kéznnyomás* szavak (az utóbbi *Fanni*-ban is, 43) erre valólanak.

*

A II. kötet elején *Kedves olvasóinkhoz* c. kis előszót »A kiadók« aláírással már határozottan KÁRMÁN eredeti munkájának tarthatjuk, nemcsak a benne előforduló *háládó* (II. 93), *szemrevetés* (II. 93) és *legédesebb* törekedésünk (II. 94) kifejezéseknél fogva, hanem tipikusan numerózus stílusánál fogva is, pl. »Azok a szégyenleni való idők, ahol becsületet kerestünk abban, ha nemzetünket lehányván idegenekké átalváltoztunk — ezek az idők többé nincsenek.« »Midőn legelőször szóltunk hazánkhoz, akkor több szándékaink között azt is közzétettük, hogy az oly munkácskákat, melyek kisebbek mintsem hogy semmivé legyenek, kész örömmel befogadjuk Urániánkba . . .«

*

Remekek a düsseldorfi képpalotában c. művészeti történeti cikk szintén KÁRMÁN fordítása. Bizonyítékok:

**Alkotványunkat, alkotványunknak* (alkotmány értelmében, *Bévezetés*. I. 80, 81): *alkotványa* (II. 47).

**Festékes árnyékozatja* (*Fata m.*): *árnyékozat* (II. 49). *Bájló játékát* (II. 49).

Vig borzadásait (II. 52).

Magas csendessége (II. 50), *csendes örömei* (II. 51), *csendes tüzevel* (II. 53).

Felséges még orcájának formája is (II. 50).

Izlés formálása, formálódhatik (II. 47), *formáló mesterség, formáló genius* (II. 48), *képfomálók* (II. 48, 49).

**Jelentőkép* (II. 51) KÁRMÁN új szava. V. ö. *jelentő képe* (*emblem*a, *Eliza*), *jelentő képek* (*A régi*ek m., hol kétszer fordul elő).

Kedves mosolygás (II. 51), *kedves emberiség* (II. 52), *kedvesség* (II. 53).

Magános vadonok (II. 51).

Mennyei kellemetesség (II. 50), *mennyei ártatlanság* (II. 53).

Mérészek (II. 48).

*

Az embernek külömbféle nemeiről (*Ur.* II. 132–198, ABAFI nem vette fel kiadásába) szóló hosszú és befejezetlen fordításról (a III. kötetben nincs meg az ígért folytatása), noha eddig PAJORNak tulajdonították, szintén KÁRMÁN-nak kell tartanunk a következő bizonyítékoknál fogva:

**Tekintetek általható* (II. 186). V. ö. *általverő* tekintettel (*Fanni* 7).

Csendes élethez (II. 197).

Egyelítés (II. 143) *egyelítéséből* (II. 157), *egyelítésnek* (II. 173), *egyelítés* (II. 179), *eggyelesleg* (II. 136), *eggyesleg* (II. 150), *egyelesleg* (II. 162).

Elevenek (II. 140), *eleven piros képek* (II. 144), *eleven szeműek* (II. 181), *eleven képzelődés* (II. 173), *eleven-ségekre* nézve (II. 193), *eleven és piros színűek* (II. 196).

Jól formáltattak (II. 133), *szájok jól formált* (II. 145), *orrok jól formált* (II. 149), *orrok gyönyörűen formált* (II. 186), *ábrázatok formálására* (II. 197).

Mérész (II. 165).

Üresek attól (II. 182).

Új szó: *ásmány* (*Minera*, II. 191). Lásd a következő jegyzetet.

*

A Lerajzolása egy új kandalló-kemencének c. kis ismeretést (*Ur.* II. 245–6) nem tarthatom KÁRMÁN-nak, mer erre semmi stíláriis bizonyítékot nem találtam.

*

Az Anekdoták címen közölt öt történetkében (számozva *Ur.* II. 247–50 ABAFINál II. 87–9) KÁRMÁN ked-

velt szavai közül csak a nyomos szó fordul elő. Utánuk következik számozatlanul még öt adoma (251–55), melyeket ABAFI *Az igaz barátság* címen vett fel K. munkái közé (II. 32–4). Ezekben csak a *felsőleges* érzéseket kifejezés vall KÁRMÁNra. E két bizonyíték alapján legfeljebb valószínűnek tarthatjuk, hogy ezeket is ő fordította.

Nagy Sándor és a halhatatlanság forrása. Egy perzsi mese c. elbeszélés fordítójának már ismét KÁRMÁNT mondhatjuk a következő egyezéseknél fogva:

**Atyafias lélek* (Fanni 12). *atyafias lélekhez* (U. o. 42): *atyafias lelket* (I. 126).

Kösziklák falai . . . boltoztak fejeik felett (I. 218).

Félelemmel teljes borzadás (I. 217).

Csendességétől (I. 214), *csendes bölcsesség* (I. 215).

Kedves plánuma (I. 221).

A mozaik munkáról c. fordítás valószínűleg szintén KÁRMÁN munkája, bár bizonyítékunk erre kevés:

Árnyékozatot (Sshattierung, II. 75), *árnyékozatot* (II. 77).

Elevenességök (II. 75), *elevenebbek színei* (II. 77).¹

A nagy zsidó-gyűlésről, mely 1650-dik esztendőben Magyarországra tartatott c. történeti cikket szintén KÁRMÁN fordította. Bizonyítékok:

Nézőszínbén (II. 82).

¹ Itt említem meg, hogy KÁRMÁN, noha nem volt barátja az erőszakos nyelvújításnak, mégis sok új szót használt és ezeket a zárójelben utánuk tett idegen szavakkal magyarázta. Ilyenek: *jelentőképe* (emblem, *Eliza*), *bőségsszaruját* (cornucopiae, *Tzulmira*), az *Eldoradóban* használt *monda* szót jegyzetben magyarázata, *helyheztetés* (Positur, Stellung, *A régiék m.*), *oszlopfőn* (Säulenschaft u. o.), *nyalábitást* (volumen, u. o.), *hamvaskoporsói* (Urna, u. o.). Különösen sok ilyen van művészettörténeti tárgyú fordításaiban. Ebben is van kettő: *árnyékozat* (Schattierung), bizonyos *tésztával* vagy (Tzémenttel). Ezeket is bizonyítékoknak vehetjük.

Ujságkivánás (II. 84).

Vétektől . . . üres volt (II. 84).

Hogy a *Száraz ecetről*, száraz húsléről s egyebekről szóló tíz receptet KÁRMÁN fordította-e vagy nem, igazán nem fontos (Ur. II. 290–7, 303–6), de azért megemlítem, hogy előfordul benne az *egyelíts, egyelítsd* szó háromszor (II. 295, 296) s az ize is *kedvesebb* kifejezés (II. 297).

A tűzpróbáról Magyarországra c. kis cikkben (II. 78–81.) semmi stiláris bizonyítékot nem találtam, csak egy újszerű szót: *Isten ítéletének* (Gottesurtheile).

A sikertelen munka c. verset P . . . r aláírásánál fogva PAJOKÉNAK kell tartanunk.

Az *Uránia* harmadik kötetében megjelent *A kincsásó c. novella* kétségtelenül KÁRMÁN fordítása. Bizonyítékok:

Csendes komorság (I. 163), *csendes fűvás* (I. 174).

Dicső látás (I. 175).

Édes erővel (I. 174), *édes álmodozások* (I. 177).

Egyelítse magát (I. 164).

Elevenebben látta (I. 177), *elevenessége* (I. 178).

Felsőleges volt a csendesség (I. 171), *felsőleges hivatal* (I. 159).

Kedves szagú (I. 174).

**Lomposkodott be a várba* (I. 184). V. ö. ti ide *lomposkodtok* (*Az általváltozott törpe*. Ur. II. 39).

Kedveltető módja (I. 155).

Tetteinek valóságos nézőszíne (I. 176).

Ujságkivánást (I. 180), *ujságkivánását* (I. 185).

Az oszlopkőről c. »elmélkedés a szép mesterségekből« a Tornyok, obeliskusok és emlékezet-oszlopkőről szóló toldalékával együtt szintén KÁRMÁN fordítása. Bizonyítékok:
Dicső emlékeztető jel (II. 68).

Felsőes irás (II. 67), *felsőes* épület (II. 68), *felsőes* munkái (II. 68.), *felsőesebb* . . . formát mutat (II. 67).

Jövő nyom (II. 67).

Mindjárt utána következik *A régiek márványkoporsóiról* szóló művészettörténeti cikk, mely, mint tudjuk, KÁRMÁN hiteles munkája, s már előbb bebizonyítottam, hogy egy másik művészettörténeti cikket is ő fordított.

*

A régiek márványkoporsói után közvetlenül újra egy művészettörténeti cikk következik. *Leírása egy palotának Berlinben*. Már a fentebb mondottakból következtethetjük, hogy ez is az ő munkája, de van erre néhány nyelvi bizonyítékunk is:

Ábrázolatok (II. 55).

Csendes . . . intés (II. 55), *csendes* mozdulásaival (II. 60), *csendességgel* (II. 61).

Csendes mozdulásaival (II. 60), *orcáik mozdulásában* (II. 60).

Viadal-piacot (II. 50), *viadal-piacon* (II. 61).

Szent köteleesség (II. 57).

*

A windsori erdő (POPE után szabadon) szintén KÁRMÁN fordította. Bizonyítékok:

Bájló ereje (I. 199).

Ballagdogál (a postakocsi, I. 202).

Csendesen foly (I. 206), *csendesesen* folydogálnak (I. 210), *csendesesen* legeltető (I. 211).

Dicsőséges sorsod (I. 209).

Dögleletes nyavalya (I. 209).

Édes nectár (I. 199), *édesebben* érezhessék (I. 200), *édességeket* (I. 208), *édességeit* (I. 210).

Elevenséget (I. 200).

Folyamatoknak (I. 201).

Habzó tenger (I. 210), *habzó vizeiben* (I. 201).

Kedves lakóhelyeitektől (I. 203), *kedves* lehet (I. 212), *kedves folyó* (I. 206).

Kies ligetnek (I. 200), *kies sétálás* (I. 202).

Szép összeelegyedés (I. 199), *összeelegyedni* (I. 209).

**Ragadó lépésekkel* (I. 205): indulatos ragadással (Fanni 41).

Zürzavarnak (chaos, I. 200).

*

Anekdóták főcímen 5 történet van közölve a kötet vége felé, ezek: *A rágalmazás büntetése*, *A két szerencsen ifjú*, *Kosztár apátúr és Voiture*, *Hambrock miniszter, Maan és a katona* (*Egy arabs anekdota*). АВАФИ elhagyta kiadásában a főcímet, de azért egymás mellett közölte őket. Ezeket is KÁRMÁN fordította, mint az alábbi egyezések bizonyítják:

Csendességgel . . . elkezd (II. 9), *csendes* szívvel (II. 27).

Dicső jegyeivel (II. 13).

Édes nevekkal (II. 23).

Egyelítik (II. 23, csudálatos egyeledését (II. 13).

Elevenebb tekintetei (II. 22).

Felsőes cselekedetek (II. 23).

Háborodásban (II. 30).

Kedves hirt (II. 11).

Nyomos hivatalt (II. 19), *nyomos* szolgálatot (II. 31).

Szent köteleit, *szent* fogadásokat (II. 23).

**Vértörülő* (II. 13). V. ö. *kártörülő*.

*

Utolsóelőtti cikke az *Urániának* egy kis leírás: *Kerti szalma kabinét* III. 257–60). Jelentéktelen apróság, АВАФИ nem vette fel KÁRMÁN munkái közé, én sem merem az egyetlen bizonyíték, a *csendes* és kellemetes útját (257) kifejezés alapján közējük sorozni. Különben egy új szó is van benne: *talprajzolat* (Grundriss).

VIII. Összefoglalás.

Vizsgálatunk eredményét a következőkben foglalhatjuk össze.

KÁRMÁN eredeti munkái vagy szabad átdolgozásai: *Fanni hagyományai*, a *Bévezetés*, *A nemzet csinosodása*, *Egy új házasság levelei*, *Szeretet és házasság*, *A fejvesztés*, *A módi*, 16 mese, 6 epigramma, az I. kötet ajánló sorai s a II. kötet előszava. A többi fordítás, tehát KÁRMÁN írói arcképének megrajzolása szempontjából kisebb jelentőségű.

Az ABAFI kiadásába felvettek közül stiláris bizonyítékok hiányában csak a II. kötet 87–92. lapján közölt anekdoták, *Az igaz barátság* címen fölvettek, valamint *A tűzpróbáról Magyarországra* c. cikk lesznek esetleg törlendők, a többi valóban KÁRMÁN munkája.

Az ABAFI kiadásában fel nem vettek közül *Az általtváltozott törpe* c. és G. i. aláírású novellafordítás *Az embernek külömbféle nemeiről* szóló cikk s esetleg a *Lalage* c. I. . . aláírású KLEIST-fordítás sorozandó KÁRMÁN művei közé.

PAJOR GÁSPÁR munkái: *A légy madárka*, *A kolibri*, *A kis kolibri*, *A nemzetek külömbféle szokásai a házasságkor s a sikeretlen munka*.

Fordítója bizonytalan a házi recepteknek, a *Kerti szalma kabinét s Lerajzolása egy új kandalló kemencének* c. kis ismertetéseknek.

Mint láttuk, két hosszabb s öt rövidebb dolgozatot aránylag kevés számú bizonyíték alapján soroltunk KÁRMÁN fordításai közé. Lehet, ezekre azt mondják majd, hogy a jellemző KÁRMÁN-szavakat KÁRMÁN mint szerkesztő korrigálta beléjük, de ezt nem tartom valószínűnek. Még tüzetesebb vizsgálat talán ezekre is nagyobb világosságot fog deríteni.

Annyi kétségtelenül bizonyos, hogy a fordítások nagy része KÁRMÁN munkája s így az Uránia három kötetét nagyobbára maga írta tele. Kétségtelen az is, hogy az eddig csak feltételesen neki tulajdonított jelentős műveknek ő a szerzője s így az »Uránia névtelenjei« kifejezés irodalomtörténeteinkből törlendő.

AZ EGYEZÉSEK JEGYZÉKE.

(A lapszámok ABAFI kiadására utalnak, nb. az I. kötet elején két római lapszámmal jelzett van. F. = Fanni hagyományai, mellette a szám a fejezet száma. Ur. = Uránia. Az idézett lapon az illető szó néha többször is előfordul.)

- Ábrázol, ábrázolat, kiábrázol, ábrázolás, ábrázat I. 78, 100, 102, 125, 133, 194, 252; II. 44, 55, 71, 72; F. 35, 45, 49, 53.
 Alkotvány I. 80, 81; II. 47.
 Általható, általverő F. 7; Ur. II. 186.
 Arnyékozat II. 46, 49, 75, 77.
 Atyafias I. 216; F. 12, 42.
 Bájol, bájoló, bájolás I. 97, 199, 254, 260; II. 43, 49; F. 3, 26, 50.
 Ballag, ballagdogál I. 130, 202; II. 41; F. 2.
 Bár! I. köt. II. lap 117; F. 46.
 Bébörödz I. 4; Ur. I. 20.
 Beterít I. 120; II. 38, 40; F. 3, 32, 41, 50.
 Bolt, boltozat, boltos, boltozik I. 130, 218; II. 43; F. 58, 63.
 Boríték I. 99, 194; II. 71, 72; Ur. I. 48.
 Borzadás, borzadozás I. 217; II. 52, 74; F. 2; Ur. I. 26, 48.
 Cirkál, cirkáló F. 45; Ur. I. 52.
 Csapdos I. 251; F. 5, 19.
 Csendes, csendesség I. 77, 88, 91, 100, 111, 116, 120, 121, 124, 127, 163, 174, 193, 196, 206, 210, 211, 242; II. 9, 27, 36, 38, 50, 51, 53, 55, 60, 61, 214, 215; F. bev., 24, 45, 48, 50, 57, 63; Ur. I. 48, 68; II. 197; III. 257.
 Csereg, csergedez, csergedezés, csergeteg I. köt. I. lap. 94, 100, 191; II. 36, 38, 41; F. I. 58; Ur. I. 284.
 Csiklandoztató, csiklandozás I. 84, 116, 128.
 Csinos, csinosít, csinosodás I. 87, 97, 100, 102, 105; II. 3, 4; F. 16.
 Csuda I. 257; II. 43; F. 2, 45.
 Dicső, dicsőséges I. 85, 97, 117, 175, 209; II. 13, 43, 44, 68, 258; F. 2, 27, 31, 42.
 Dögletes, dögletesítés I. 79, 86, 101, 209; F. 55.
 Édes, édesség I. 77, 81, 82, 83, 88, 95, 97, 98, 116, 120, 122, 124, 125, 126, 132, 174, 177, 194, 199, 200, 208, 210, 244; II. 23, 36, 74, 94, 246, 260; F. 2, 3, 11, 14, 15, 17, 19, 22, 31, 37, 39, 41, 42, 43, 50, 51, 58; Ur. I. 48.
 Egyéyít, egyéyít, összeegyéyít, egyéyites, egyéyítés, egyéyilesleg I. 112, 122, 130, 144, 144, 196, 199, 209, 253; II. 13, 123; F. bev., 9, 19, 42; Ur. I. 31, 46; II. 136, 143, 150, 157, 162, 173, 179, 295, 296.
 Eléven I. 87, 100, 109, 177, 178, 200, 233; II. 22, 44, 75, 77; F. 15, 19, 42, 45, 50, 51; Ur. I. 71; II. 140, 144, 173, 181, 193, 196.
 Elszenderedett, elszenderedő I. 138; F. 3.
 Ezüst világ I., I. lap. 121.

Felpirul, felpirulás I. 244; II. 262; F. 13, 31.
 Felsőleges I. köt. I. lap, 88, 89, 122, 138, 159, 171, 195, 235; II. 23, 33, 43, 44, 50, 67, 68.
 Fiatal, fiatalos F. 8, 58; Ur. II. 9.
 Folyamat I. 108, 201; F. 51.
 Formál, kiformal, formálás, kiformalás I. 81, 97, 101, 118, 119, 197; II. 45, 47, 48, 49, 71; F. 19; Ur. I. 62; II. 133, 145, 149, 186, 197.
 Gondolatlan, gondolatlanság I. 76, 115, 227, 243, 246; F. 13, 40; Ur. I. 41.
 Háborodás, megháborodik, megháborít I. 131, 135, 196; II. 30; F. 10, 40; Ur. I. 58, 59, 87, 99.
 Habzik, habzás I. 201, 210; II. 45; F. 8.
 Háládó, háladás I. 82, 83, 250; II. 3, 93; F. bev., 55.
 Hozzáad I. 96, 195.
 Indítók I. 91, 103, 132; II. 7; F. 13, 19; Ur. II. 15.
 Itélettétel I. 97; F. bev.
 Játékpiaç II. 43, 44; F. 39.
 Jelentőkép I. 198; II. 51, 70, 74.
 Kártörülő I. 89; F. 48, 56; V. ö. vértörülő II. 13.
 Kedves, kedvesség I. 77, 86, 99, 107, 116, 120, 121, 125, 127, 136, 174, 191, 192, 195, 197, 203, 206, 212, 221, 237, 244, 249, 257, 259; II. 11, 38, 51, 52, 53, 70, 74; F. bev., 1, 5, 13, 22, 40, 45, 50, 55, 58; Ur. I. 47, 64; II. 297.
 Kéznyomás F. 43; Ur. I. 285.
 Kies, kiesség I. 124, 192, 200, 202, 256; II. 37, 41; F. 14, 22.
 Kirak II. 41, 42; F. 8.
 Kóvályog I. 130; F. 33.
 Lebeszél, lebeszélhetetlen I. 75; II. 43; F. 13, 15, 37.
 Lefesthetetlen, lefestv. I. 122, 226.
 Lehajló oldal I. 136, 191.
 Lomposkodik I. 184; Ur. II. 39.
 Magános, magánosság I. 88, 114, 127, 136, 191; II. 51; F. 39.
 Mennyei I. 83, 122, 126, 196; II. 50, 53; F. 13, 32, 43; Ur. I. 50, 55, 68, 74.
 Mérész I. 85, 89, 100, 151; II. 48; F. 16, 49; Ur. II. 165.
 Mód I. 155; II. 74; F. 13.
 Mozdulás I. 95, 132, 142, 238, 243; II. 60; F. 39, 41, 44, 45.
 Nézőpiaç, nézőszín I. 75, 81, 176; II. 82.
 Nyom I. köt. II. lap, 86, 99; II. 67.
 Nyomos I. 102; II. 19, 31, 45, 89; F. 19, 34, 43.
 Óraperc I. 125; F. 42.
 Piac I. 79, 95; II. 3, 37, 38, 60, 61.
 Ragadó, ragadás I. 205; F. 41.
 Repes, repdes I. 198, 246, 259; F. 10, 25, 43.
 Szállong I. 192, 198; F. 2.

Számlálhatatlan II. 41; F. 43.
 Szédeltetés I. 116; F. 19.
 Szélvész I. 94, 115, 116; F. 39.
 Szemrevetés I. 259; II. 93; F. 63.
 Szent I. 85, 100, 102, 138, 192, 262; II. 23, 57.
 Szeretettel teljes I. 114; F. 42.
 Szívét durva héj borítja I. 94; F. 51.
 Szűrő I. köt. I. lap, 76, 108.
 Temerédek, tömérdek, temérdekség I. 100, 144, 251; F. 3, 17, 50.
 Tévelyeg, tévelygés, tévelyít I. 193; F. 19, 25.
 Tolong, tolongás I. 124, 131, 255; F. 25, 29, 35, 39, 48.
 Ujságvánás I. 180, 185; II. 84; F. 33, 45; Ur. I. 26, 27, 35, 37, 41.
 Őres valamitől I. 124, 128, 252; II. 84; F. 44; Ur. II. 182.
 Zuhog, zuhogás I. köt. I., 193; F. 19, 41.
 Zűravar I. 112, 130, 200, 242; F. 3, 20, 40, 42.